

ДОЛГОВАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ УКРАИНЫ: СОСТОЯНИЕ, ПРОБЛЕМЫ, ПЕРСПЕКТИВЫ

Олейник А. В., Сидельникова И. В.

Рассмотрено современное состояние государственной задолженности. Проанализированы теоретические и практические аспекты измерения государственного долга. Охарактеризованы основные показатели долговой нагрузки и экономические последствия существования государственного долга. Определены ориентиры долговой стратегии в контексте приоритетов фискальной политики.

Ключевые слова: долговая безопасность, государственный долг, государственный внешний долг, прямой долг, гарантированный долг, динамика государственного долга, обслуживание долга.

DEBT SECURITY: CONDITIONS, PROBLEMS, PERSPECTIVES

Oliynik O. V., Sidelnikova I. V.

The article analyses the present condition of the public debt. The theoretical and practical aspects of measurement of the public debt are considered. Basic indicators of debt loading and economic consequences of the existence of the public debt are characterized in paper. The preference points of the debt strategy in the context of fiscal policy priorities are determined.

Key words: debt security, public debt, public external debt, plain debt, guaranteed debt, dynamics of the public debt, debt service.

УДК 368:339

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕСТРАХУВАННЯ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

*Л. В. Нечипорук, кандидат економічних наук, доцент
Національний університет «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*

Визначено особливості розвитку перестрахування в Україні, зумовлені глобалізаційними процесами.

Ключові слова: перестрахування, страховий ринок.

Постановка проблеми. Інтернаціоналізацію і географічний перерозподіл ризиків частіше за все пов'язують з перестрахуванням, яке відно-

сять до числа фінансових операцій, що припускають перерозподіл між страховими організаціями створеного первинного страхового фонду. Перестраховування дозволяє компенсувати коливання і скорочувати потенціал збитків у випадках, коли ним охоплено: дрібні ризики, зосереджені на обмеженому страховому полі; великі дорогі об'єкти. Але в умовах жорсткої конкуренції та боротьби за довіру кожного клієнта компанії змушені брати на себе відповідальність і по заздалегідь збиткових ризиках. Це обумовлено і швидким зростанням вартості об'єктів страхування на сучасному етапі НТР, коли ризик їхнього повного знищення для компаній є надзвичайно великим навіть при досить високій вартості страхування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Відповідно до ст. 12 Закону України «Про страхування» перестраховування – це страхування одним страховиком (цедентом, перестраховиком) на визначених договором умовах ризику виконання частини своїх обов'язків перед страхувальником в іншого страховика (перестраховика) резидента чи нерезидента, що має статус страховика чи перестраховика відповідно до законодавства країни, у якій він зареєстрований.

Директива 2005/68/ЄС про перестраховування від 16 листопада 2005 р. встановлює, що «перестраховування – це важлива фінансова діяльність, яка дозволяє прямим страховим компаніям шляхом уможливлення ширшого розподілу ризиків в світовому масштабі мати більший обсяг андеррайтингу, залучитися до страхового бізнесу, надавати страхове покриття та зменшувати капітальні витрати; також перестраховування має суттєве значення для фінансової стабільності, оскільки є важливим елементом у забезпеченні фінансового здоров'я та стабільності ринків прямого страхування, як і цілої фінансової системи, оскільки залучає найбільших фінансових посередників та інституційних інвесторів» [1]. Певні аспекти перестраховування досліджувалися в роботах вітчизняних [2; 3] та іноземних науковців [4–6].

Операції перестраховування підлягають державному нагляду, який в різних країнах має свої особливості (табл. 1), що визнає й IAIS, наприклад, в окремих сферах юрисдикцій над перестраховиками здійснюється безпосередній нагляд; інші органи покладаються на оціночні установи при оцінюванні забезпеченості перестраховика. Певні органи нагляду ведуть реєстр перестраховиків, уповноважених гарантувати перестраховування, окремі органи вимагають додаткового забезпечення в компаніях, передавали ризик в перестраховування і в такий спосіб покривали відповідні обов'язки (або обов'язки плюс маржа) перестраховика [7].

**Огляд законодавства окремих країн стосовно нагляду
за перестраховою діяльністю [8]**

Країна	Особливості нагляду за перестраховою діяльністю
Німеччина	Німецьким перестраховиком не потрібно одержувати дозвіл на здійснення перестраховування. Система страхового нагляду включає прямий нагляд, який містить дві процедури: реєстрацію і постійний нагляд та опосередкований нагляд, що передбачає нагляд не за перестраховиком, а за перестраховою діяльністю. За перестраховиком здійснюється нагляд на постійній основі. В момент коли компанія подає заяву на реєстрацію регулятор перевіряє чи розміщений головний офіс страховика в Німеччині, в протилежному випадку така компанія не може бути зареєстрована.
Росія	Страхова та перестрахова діяльність в Росії регулюється Законом Російської Федерації «Про організацію страхової справи в Російській Федерації» від 27.11.1992 р., відповідно до якого перестрахова діяльність є об'єктом повного, прямого нагляду. Страхові компанії, які займаються виключно перестраховуванням є об'єктом такого ж нагляду як і страховики, які займаються страхуванням і перестраховуванням, їм для провадження перестраховування слід отримати ліцензію.
Литва	Система нагляду є схожою на німецьку, де нагляд за страховиками є повним, а за професійними перестраховиками (тобто компаніями, які займаються виключно перестраховуванням) є обмеженим. Перестраховування можуть займатися як страховики так і професійні перестраховики. Компанія, яка займається виключно перестраховуванням не повинна отримувати жодних ліцензій. Чим вище показники фінансової стабільності перестраховика (основним критерієм є рейтинг міжнародних агентств) тим більшу частку від своїх ризиків можна передавати такому перестраховику.
Латвія	Страхові компанії, що зареєстровані в країнах ЄС, можуть вільно здійснювати страхову діяльність на території Латвії без реєстрації. Інші країни повинні пройти всі необхідні процедури, які існують для національних компаній (зареєструвати філіали, отримати ліцензію тощо).
Білорусь	Страхова та перестрахова діяльність регулюється Законом від 3 червня 1993 г. № 2343-ХІІ «Про страхування». Державним регулятором є Комісія страхового нагляду при Міністерстві фінансів. Повноваження регулятора є дуже широкими і включають в себе: надання/відкликання ліцензій, проведення перевірок, прийняття нормативних актів у сфері страхової діяльності, видача приписів, застосування заходів впливу, аналіз фінансової звітності, тощо. Страхові компанії та перестрахові товариства є об'єктом повного та безпосереднього нагляду з боку регулятора. Передбачено можливість існування страхових організацій та професійних перестраховиків, виключним видом діяльності яких є перестраховування. Для перестраховиків статутний розмір мінімального статутного фонду втричі більший за статутний фонд, який повинні мати страховики (для страховиків – 5 тис., а для перестраховиків – 15 тис. мінімальних зарплат і тільки в грошовій формі). Ліцензії повинні отримати як страхові, так і перестрахові компанії.

Формулювання цілей. Метою статті є визначення особливостей розвитку перестраховування в Україні, що зумовлені глобалізаційними процесами.

Виклад основного матеріалу. Відзначимо, що процеси глобалізації посприяли утворенню потужних груп з перестраховування, серед яких виокремимо:

Swiss Re (Швейцарія), в яку входять Swiss Re Америка, Swiss Re Англія, Swiss Re Італія, Life Re, що спеціалізується на операціях страхування життя, Mercantile & General Re, Union Re;

General Cologne Re, яка входить до складу Berkshire Hatheway та охоплює General Re (здійснює операції переважно в США), Cologne Re (здійснює операції переважно в Німеччині), Cologne Re (Dublin), спеціалізується на операціях фінансового перестраховування, General Re (Europe), General Star, DP Mann.

Зауважимо, що період 1993–1997 рр. через відсутність глобальних природних катастроф та збільшення перестраховиків, характеризується скороченням попиту на вторинний розподіл ризиків та зменшенням вартості перестраховування, що посприяло появі як нових способів перестраховування, так і нових форм організації страхового та перестрахового захисту (альтернативне перестраховування та сек'юритизація обов'язків із страхування та перестраховування).

Після терактів у США перестраховальні ставки світових гігантів (Munich Re, Swiss Re, General Cologne, Lloyds) істотно збільшилися. У 2002 р. паралельно зі зростанням цін на перестраховування на ринках Західної Європи різко скоротилася кількість західних компаній, що бажають приймати українські ризики. Так звані «тверді» (тобто стійкі, висококонкурентні) ринки перестраховування стають усе більш недоступними для українських компаній. Заслуговує на увагу ініціатива поділу перестраховування на так зване «м'яке» і «тверде», а також відповідні рецепти регулювання ринку. «Твердим» перестраховуванням називають роботу з перестраховальними компаніями-нерезидентами, що мають рейтинг Standart&Poors чи Moodys (наприклад, компанії Munich Re, Swiss Re чи Allianz). «М'яку» частину ринку представляють страховики країн Балтії, Росії, Польщі та ін. Маючи значні збитки, західні перестраховальники усерйоз почали реструктуризувати свій бізнес, переглянувши його географію, внесли в «чорний список» ті країни, де бізнес є найменш рентабельним. До їх числа потрапила й Україна. Утім, постраждали і наші сусіди – Росія, країни Балтії, Польща, чий ринки внаслідок невеликих обсягів поки не стали привабливими для західних монстрів. У результаті деякі із «західників» (наприклад, Munich Re) просто ліквідували офіси у Східній Європі.

Зауважимо, що надзвичайно прибутковими для перестраховиків були 2006 – 2007 рр. Якщо загальна страхова премія в 2007 р. становила близько 4 трлн дол., non-life – майже 1,6 трлн дол., то премія з перестраховування – 168 млрд дол. Унаслідок цього зросла капіталізація ринку на 20,4 % – 124,5 млрд дол. у 2006 р.

та до 129 млрд дол. у 2007 р. Світовий ринок перестраховування до 2008 р. мав такі риси: високі темпи зростання за умов м'якого ринку; достатність пере-страхувальної та ретроцесійної ємності; активне впровадження додаткового інвестиційного капіталу, що зумовлено появою нових акторів при розповсюдженні М&А-угод та географічному поширенні бізнесу.

Певні тенденції світового ринку перестраховування пояснюють звуження доступної цесійної та ретроцесійної ємності, збільшення вартості покриття з перестраховування (5–25 %), зміну стратегії розвитку (табл. 2) та пертурбацію акторів ринку, упор на короткостроковий перспективний розвиток, опрацювання нових підходів до рейтингування та регулювання.

Т а б л и ц я 2

Зміна орієнтирів – середовища розвитку

Орієнтир	Зміна орієнтирів
Ринки та клієнти	Поява нових ніш за рахунок зростання попиту на альтернативне перестраховування. Зростання перестраховування в забезпеченні стійкості компанії, що сприяє зростанню попиту. Упор на перевірені зв'язки та власну оцінку партнера
Дистрибуція	Посилення ролі брокерів
Конкуренція і нові актори	Демпінг і зростання цінової конкуренції. Зміна стратегій провідних ринків. Селекція внутрішніх акторів за рахунок М&А-угод
Регулятори	Посилення / реструктуризація державного впливу
Капітал і рейтингування	Актуалізація міжнародного рейтингування та зростання вимог до рейтингової оцінки та капітальних моделей

Значимо, що зростанню попиту на перестраховування можуть посприяти рейтингові агентства, які відіграють важливу роль при обранні перестраховика і, таким чином, диктують досягнення відповідної капіталізації, впровадження програм ризик-менеджменту, забезпечуючи зменшення схильності страховиків до ризику. Через зміну підходу до ризик-менеджменту перестраховики продемонстрували пруденційне управління капіталом.

Стратегія перестраховування має включати такі процедури:

- закупки перестраховування;
- обрання перестраховиків з урахуванням методів оцінювання їх забезпеченості;
- визначення в певний час додаткового забезпечення в разі потреби;
- контроль програми перестраховування (системи звітності та внутрішнього контролю).

Слід визнати напрями впливу глобалізації на світовий ринок перестраховування:

– ринок перестраховування не є винятком із загальної тенденції концентрації капіталу внаслідок дії процесів глобалізації, що посилюється необхідністю забезпечення фінансової стійкості на основі подальшої капіталізації та економії витрат за рахунок ефективного управління;

– поглиблюється подальша територіальна диверсифікація бізнесу, яка сприятиме поширенню географії перерозподілу ризиків з метою стабілізації результатів світового страхового ринку;

– відбувається розвиток нових напрямів перестраховування (перестраховування життя, кредитів, політичних ризиків тощо), у тому числі за рахунок злиття з перестраховиками, що спеціалізуються на таких видах;

– має місце універсализація діяльності перестраховиків, удосконалення обслуговування клієнтів;

– набуває поширення альтернативна передача ризику (АПР).

Для альтернативного перестраховування характерним є обмеження ризику перестраховика, важливе значення має інвестиційний дохід та тривалість строку дії (для довгострокових контрактів). АПР відповідно до стандартів IAIS – фінансове перестраховування та сек'юритизація (використання високоліквідних цінних паперів) [8]. К. Турбіна розрізняє фінансове перестраховування в широкому та вузькому сенсах. У широкому сенсі – це спектр способів перерозподілу фінансового та страхового ризиків, пов'язаних з діяльністю страхових організацій, які відрізняються від традиційного перестраховування. У вузькому сенсі альтернативне перестраховування визначають як фінансове перестраховування, тобто як відносини між страховиком і перестраховиком, пов'язані з перерозподілом як страхового, так і фінансового ризиків, властивих страховій діяльності, на довгостроковій основі (більше одного року) [9].

Визначимо основні форми альтернативного (фінансового) перестраховування у вузькому сенсі:

1) перестраховування на основі керованого фонду (Funded cover), що дозволяє страховику передавати в перестраховування великі ризики, керувати збитками через розподіл їх у часі, що й нівелює негативний вплив великих збитків на фінансові результати діяльності страховика в певному фінансовому році;

2) перестраховування портфеля збитків попередніх років (Loss portfolio transfer cover);

3) змішане перестраховування (Blended cover).

Характерною ознакою сучасного стану ринку перестраховування є також поширення операцій із сек'юритизації страхових обов'язків по страхуванню життя. Зазначимо, що більшість угод сек'юритизації передбачає трьох та більше учасників: страховика, перестраховика, фінансового посередника та покупця цінних паперів, діяльність кожного з яких, як правило, особливим чином регламентується національним законодавством.

Вперше така операція була реалізована на Лондонському ринку за участю прямого страховика по страхуванню життя – National Provident Institution, фінансового посередника, перестраховика Swiss Re та покупця облігацій, які були випущені на 25-річний строк. Перестраховик гарантував дохідність по емітованих облігаціях, а страховик запозичив коштів на 424,0 млн дол.

На основі порівняння умов перестраховування та сек'юритизації як способів залучення додаткового капіталу для виконання обов'язків за договорами прямого страхування встановимо, що сек'юритизація не може замінити перестраховування, до того ж вартість угод сек'юритизації є достатньо високою та може бути ефективною тільки в разі притягнення великого обсягу капіталу. З одного боку, сек'юритизація дозволяє залучати для виконання обов'язків особливі активи, які можуть без загрози для платоспроможності страховика «грати» на фондовій біржі, а з другого – оцінити потенційний попит на такі цінні папери дуже складно, неможлива зміна умов емісії цінних паперів, незалежно від поточної кон'юнктури попиту та пропозиції, дефініції індексів для коректного фінансового оцінювання умов емісії цінних паперів досить ускладнені [10].

На страховому ринку України відсутня власна база для страхування великих, складних ризиків, у зв'язку з чим поширення набуває перестраховування за кордоном, що зумовлює інтеграцію страхового бізнесу України у світовий ринок. Завдяки ініціативам Держфінпослуг в Україні впроваджено новий порядок та вимоги щодо здійснення перестраховування у страховика (перестраховика) нерезидента, які забезпечили утримання частки статутного капіталу, що належить нерезидентам у загальному обсязі сплачених статутних фондів усіх страховиків у безпечних межах. Серед цих вимог виокремимо:

- необхідність передбачення законодавством країни реєстрації державного нагляду за страховою та перестраховою діяльністю;
- мінімальний трирічний строк безперервної діяльності до моменту укладення страхової угоди;
- відсутність фактів порушення нерезидентом законодавства про страхову (перестрахову) діяльність та легалізації коштів, отриманих злочинним шляхом, і фінансування тероризму.

Дотримання цих вимог забезпечило вже наприкінці 2004 р. усунення фактів перестраховування ризиків у перестраховиків із офшорних зон та територій, що не беруть участь у співробітництві у сфері превенції легалізації коштів, отриманих злочинним шляхом.

Зауважимо, що в цілому чинники розвитку ринку перестраховування можна поділити на внутрішні та зовнішні. Серед внутрішніх вирізимо:

- законодавчі вимоги передавати в перестраховування ризику, що перебільшують 10 % ємкості компанії;
- встановлення вимог щодо зовнішнього перестраховування та діяльності брокерів на користь страховиків (перестраховиків) нерезидентів;

– впровадження податкових преференцій з урахуванням специфіки операцій перестраховування (резиденту – зменшення на 3 %, нерезиденту з «інвестиційним» рейтингом – без змін, 3 % з валових премій, нерезиденту без рейтингу – 12 %);

– збільшення обсягів страхування, що автоматично забезпечує зростання кількості страховиків, які надають послуги як страхування, так і перестраховування;

– монополізація ринку перестраховування та демпінгування;

– нестача кваліфікованих кадрів;

– вплив власників компаній на політику перестраховування – «обмін» ризиками як інструмент формування додаткових доходів;

– низька капіталізація ринку при відсутності ефективних інвестиційних інструментів;

– залежність від внутрішніх системних ризиків.

Серед зовнішніх чинників, що впливають на розвиток перестраховування, виокремлюють:

– великі ємності світових перестраховиків та їх високий рейтинг;

– використання можливостей материнських компаній для прийняття ризиків у перестраховування (Vienna Insurance Group, Generali, UNIQA, ECCO, ERGO, Fortis, QBE, AIG, GraWe, AXA, Allianz, SEB, PZU та ін.);

– концентрація світового ринку перестраховування шляхом як M&A-угод, так і поширенням облігаторних договорів (в Україні страховики, які акумулюють до 75 % премій співпрацюють з чотирма європейськими перестраховиками);

– використання різноманіття фінансових інструментів, що зміцнює фінансові потужності перестраховиків;

– створення офшорних перестраховиків;

– уразливість від світових фінансових криз.

Останнім часом, урахувавши зростання ємності перестраховального поля України за рахунок відносного збільшення майнових видів страхування, та внаслідок регуляторних дій Держфінпослуг України вітчизняні страховики поширили співпрацю з потужними перестраховиками Великої Британії та Німеччини.

Висновки. Розвиток перестраховування в Україні має такі особливості:

– спостерігається зростання ємності перестраховального поля України за рахунок відносного збільшення майнових видів страхування;

– страхові суми зростають випереджальними темпами порівняно з власними капіталами перестраховиків, що зумовлює потребу в професійно потужних акторах з великими власними капіталами;

– зберігаються наміри створення монопольного перестраховика з певними пільгами, що може вплинути на поле діяльності незалежних національних перестраховиків і обмеження інтернаціонального характеру перестраховального бізнесу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Директива 2005/68/ЄС про перестрахованіе от 16 ноября 2005 года [Электронный ресурс] : пер. з англ. // Фориншурер : интернет-журн. про страхование. – 2009. – 4 нояб. – Режим доступа: <http://forinsurer.com/public/09/11/04/3968>.
2. Мних, М. В. Перестраховання [Текст] / М. В. Мних. – К. : Знання України, 2006. – 96 с.
3. Семенова, К. Г. Договір перестраховання [Текст] : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / К. Г. Семенова. – Х., 2006. – 18 с.
4. Пфайффер, К. Введение в перестрахованіе [Текст] / Кристоф Пфайффер. – М. : Анкил, 2000. – 160 с.
5. Секерж, И. Г. Страхование и перестрахованіе: теория и практика [Текст] / И. Г. Секерж, Ю. М. Журавлев : пер. с англ. – М. : Анкил, 1993. – 115 с.
6. Мальковская, М. А. Изменение методов и форм перестрахованія в условиях глобализации мирового страхового рынка [Текст] : дис. ... канд. экон. наук : 08.00.10, 08.00.14 / М. А. Мальковская ; Моск. гос. ин-т междунар. отношений МГИМО МИД России. – М., 2005. – 160 с.
7. Контрольный стандарт IAIS № 7 «Использование механизмов перестрахованія» [Электронный ресурс] // Перестрахованіе. – Режим доступа: <http://re-insurance.com.ua/standarts/241>.
8. Огляд законодавства інших країн стосовно нагляду за перестраховою діяльністю [Электронный ресурс] // Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України. – Режим доступа: <http://www.dfp.gov.ua/739.html>.
9. Турбина, К. Е. Мировая практика государственного регулирования международного перестрахованія [Текст] / К. Е. Турбина // Страхование право. – 2001. – № 1. – С. 35.
10. Перестрахованіе в системе современного мирового страхового рынка [Электронный ресурс] // TransGravita. – 2010. – 21 февр. – Режим доступа: <http://strahovanie.com.ua/?p=26>.

ОСОБЕННОСТИ ПЕРЕСТРАХОВАНИЯ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ

Нечипорук Л. В.

Определены особенности развития перестрахованія в Украине, обусловленные процессами глобализации.

Ключевые слова: перестрахованіе, страховой рынок.

FEATURES OF REINSURANCE IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION

Nechyporuk L. V.

The features of the development of reinsurance in the Ukraine, caused by globalization managing.

Key words: reinsurance, insurance market.